

Обставини справи

Справа стосувалася стверджуваної провокації заявника в Інтернеті з боку поліцейського під прикриттям, який, використовуючи псевдонім, вступив у розмову із заявником в онлайн-чаті.

19 вересня 2019 року було розпочато кримінальне провадження на підставі інформації, отриманої раніше того ж року, про те, що різні особи використовували певні інтернет-сайти (www.facebook.com та www.armastusesaal.org) для ведення чатів сексуального характеру з неповнолітніми особами віком до 14 років та надсилання їм файлів сексуального змісту.

З 8 жовтня 2019 року по 8 грудня 2019 року поліція проводила операцію під прикриттям з нагляду за вебсайтом www.armastusesaal.org. Поліцейський, використовуючи вигадану особу 12-річної дівчинки на ім'я Марлін Ілус та псевдонім «Marleen12», користувався онлайн-чатами на цьому сайті з метою збору інформації, що має значення для провадження.

Під час цієї операції особа з іменем користувача «m41tln» вела відверті розмови сексуального характеру через приватні повідомлення з «Marleen12».

На підставі інформації, отриманої із зазначених вище розмов, 17 листопада 2019 року було розпочато окреме кримінальне провадження з метою розслідування можливого вчинення злочину особою, яка використовувала ім'я користувача «m41tln». У ході провадження було встановлено, що заявник був тією особою, яка стояла за цим ім'ям користувача. Стенограми зазначених розмов були включені до звіту про проведення таємного спостереження.

30 листопада 2020 року суд округу Хар'ю визнав заявника винним у вчиненні замаху на схиляння неповнолітньої особи до сексуальних дій. Суд ознайомився з матеріалами звіту за результатами проведеного таємного спостереження та підтвердив, що відповідні дії поліцейського були санкціоновані прокуратурою, а отже законними. Тому національний суд визнав докази в цьому провадженні допустимими. Окрім того, після вивчення змісту чатів суд встановив, що поліцейський жодним чином не провокував заявника. Навпаки, саме заявник брав на себе ініціативу розпочинати та продовжувати розмови.

10 червня 2021 року Апеляційний суд міста Таллінн залишив без змін вирок суду першої інстанції та відхилив доводи заявника щодо провокації з боку поліцейського.

17 серпня 2021 року Верховний Суд відмовив у прийнятті до розгляду касаційної скарги заявника.

Оцінка Суду

ЄСПЛ у цій справі нагадав, що розгляд ним скарг на провокацію ґрунтується на двох критеріях: матеріальному та процесуальному. Так, у першу чергу, ЄСПЛ має встановити на основі наявних матеріалів справи, чи було б вчинено правопорушення без втручання органів влади, тобто чи було розслідування «фактично пасивним». При вирішенні цього питання ЄСПЛ розглядає причини, що лежали в основі проведення таємного спостереження (чи існували об'єктивні підозри, що заявник був причетний до злочинної діяльності або мав схильність до вчинення кримінального правопорушення) та поведінку органів влади, які його проводили (чи чинили органи влади такий вплив на заявника, що спонукав його до вчинення злочину, який інакше не був би вчинений, з метою встановлення факту вчинення злочину).

На другому етапі ЄСПЛ розглядає, як національні суди дослідили аргумент заявника щодо провокації з боку правоохоронних органів. ЄСПЛ має перевірити, чи є така скарга на провокацію реальним способом захисту за національним правом та чи створює підстави для виключення конкретних доказів.

Щодо обставин цієї справи ЄСПЛ зауважив, що вона була першою справою, в якій йому доводилося розглядати питання, чи була особа спровокована в Інтернеті. ЄСПЛ мав перевірити, чи обмежилися слідчі органи, організовуючи та проводячи таємне спостереження в цій справі, «розслідуванням злочинної діяльності пасивним способом».

ЄСПЛ наголосив, що у випадках, коли основні докази отримані за результатом проведеної таємної операції, органи влади повинні бути здатні продемонструвати, що вони мали вагомі підстави для її проведення.

ЄСПЛ зауважив, що заявник не оскаржував твердження Уряду про те, що національні органи влади, перш ніж розпочати операцію таємного спостереження, мали попередню інформацію про те, що різні особи вели чати сексуального характеру з неповнолітніми особами віком до 14 років на певних вебсайтах. Заявник не скаржився на загальну процедуру надання дозволу на використання таємного агента та не стверджував, що операція не була належним чином контрольована. Натомість суть його скарги зводилася до того, що до початку проведення таємного спостереження не було жодних підозр конкретно щодо нього.

Оцінюючи значення того факту, що до проведення поліцією таємної операції не було об'єктивних підозр, що саме заявник займався незаконним схилинням неповнолітньої особи до сексуальних дій або що він був схильний до такої діяльності, ЄСПЛ не міг ігнорувати конкретні обставини вчинення цього правопорушення.

Криміналізація певної поведінки сама по собі має обмежений стримуючий ефект, якщо немає засобів для ідентифікації фактичного правопорушника та притягнення його до відповідальності. У зв'язку з цим ЄСПЛ дійшов висновку, що

позитивні зобов'язання Держави за статтею 8 Конвенції щодо захисту фізичної або психологічної недоторканності особи можуть поширюватися на питання, пов'язані з ефективністю кримінального розслідування, навіть якщо кримінальна відповідальність представників Держави не є предметом розгляду. Крім того, ефективне кримінальне розслідування вимагає вжиття практичних та ефективних заходів для виявлення і притягнення до відповідальності винних осіб. ЄСПЛ визнав, що у випадках, коли спілкування через Інтернет сприяє вчиненню злочину або коли вся злочинна діяльність, про яку йдеться, відбувається в Інтернеті, поліція також повинна використовувати онлайн-засоби для розслідування та притягнення до відповідальності за ці злочини.

За обставин, подібних до тих, що представлені в цій справі, для органів влади не завжди є можливим після отримання інформації про потенційно незаконну діяльність на вебсайті ідентифікувати можливих підозрюваних до початку проведення таємних операцій або зробити це без потенційного непропорційного втручання в права інших осіб, які не залучені до розслідування, зокрема в право на повагу до приватного життя. ЄСПЛ наголосив, що зазвичай від користувачів певних вебсайтів не вимагається розкривати свою справжню або повну особу, і вони часто цього не роблять.

ЄСПЛ вважав, що за обставин цієї справи національні органи влади мали вагомі підстави для початку проведення таємного спостереження, адже вони отримали інформацію щодо схиляння неповнолітніх осіб до сексуальних дій через вебсайт та були зобов'язані її перевірити. ЄСПЛ не вважав вирішальним той факт, що на той момент не було об'єктивних підозр, що саме заявник був причетний до злочинної діяльності або мав схильність до такої поведінки. ЄСПЛ визнав, що поліція мала об'єктивну підозру, яка стосувалася конкретного та обмеженого віртуального простору – чату на певному вебсайті. Крім того, з огляду на обставини цієї справи, ЄСПЛ вважав суттєвим той факт, що підозра стосувалася злочину щодо неповнолітніх, які внаслідок свого вразливого стану могли не розуміти, що вони стали жертвами, і / або не мали можливості заявити про такі злочини.

Так, на думку ЄСПЛ, сам факт проведення таємної операції не означав, що існував намір спровокувати заявника на вчинення злочинів, яких він інакше не вчинив би. Такі операції за своєю природою проводяться з метою збору інформації та доказів і передбачають використання вигаданих особистих даних. Дії поліції – створення профілю користувача в чаті, вхід у систему та спілкування з іншими особами за допомогою приватних повідомлень – самі по собі не були незаконними та не передбачали незаконних дій з боку особи, з якою спілкувалися.

ЄСПЛ не вважав, що використання імені користувача «Marleen12» слід було розглядати як незаконну провокацію з боку поліції. Хоча це ім'я, ймовірно, могло вказувати на вік відповідної особи, все ж воно жодним чином не спонукало до спілкування з явно сексуальним характером.

Крім того, заявник мав право вільно обирати, чи спілкуватися з «Marleen12», а також вільно обирати теми для обговорення. Він також мав право вільно приймати рішення з цього приводу після того, як «Marleen12» заявила, що їй 12 років. Проте заявник неодноразово брав участь у чатах з «Marleen12» та навіть був ініціатором цих чатів. Окрім того, саме заявник завжди розпочинав теми явно сексуального характеру в розмовах між ним і «Marleen12».

ЄСПЛ виснував, що протягом всієї операції поліцейський під прикриттям дотримувався необхідної пасивної поведінки, а заявник не зазнавав явного чи неявного тиску вчинити злочин.

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 07 жовтня 2025 року та набуло статусу остаточного 09 лютого 2026 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.